

MAKTEN

...och ärligheten

Studiehandledning

Hej!

Föreställningen handlar bl.a. om demokrati, skendemokrati, ansvar och makt.

Den har flera scener som man kan koppla till *mobbing och våld* men även kring *ansvar och härskartekniker*.

I många fall tycker vi att det är bra att låta eleverna skriva var och en först innan en diskussion tar vid, då de lätt låter sig färgas av sina kamraters åsikter. Finns det positivt gruppträck? Ja det tycker vi nog, men det är också viktigt att få chans att utveckla en egen ståndpunkt.

Vår upplevelse efter research med många ungdomar är att de är väldigt engagerade i dessa frågor och i föreställningens tema. Ibland är de osäkra på vad de sett, men vänd gärna tillbaka frågan, vad såg du, vad tänkte du? De har ofta svar, men är osäkra på facit.

Vi rekommenderar er att dröja vid de frågeställningar och de övningar som engagerar er och era elever. Ni får på så sätt ut mesta möjliga av vår föreställning. Här nedan finns en studievägledning med övningar och diskussionsunderlag. Slutligen bifogar vi några scener ur pjäsen.

Hör gärna av er med frågor och synpunkter kring materialet och föreställningen.

Med vänliga hälsningar,

Cirkus Tigerbrand Tel. 08-665 80 18

cirkustigerbrand@telia.com

DISKUSSIONSÖVNINGAR

Post it övning

Vad är din första association till ordet makt?

Vem eller vilka har du makt över?

Detta är två av de frågor vi ställt till eleverna i denna övning

Dela ut post it lappar till eleverna (tre per elev) och be dem skriva ner sin första association till ordet eller frågan. Det finns inget rätt eller fel, det kan vara små företeelser eller stora. Ett ord räcker bra!

Samla in lapparna och sätt sedan upp lapparna på tavlan eller en vägg, gruppera de olika förslagen och diskutera med klassen vilka saker som hör ihop t.ex. kan krig och vapen hör ihop.

Diskutera om det är något förslag som saknas. Kring maktorden kan man t.ex. diskutera vad som är positivt och negativt. Om olika typer av makt kan brukas eller missbrukas osv.

Fyra hörn

En värderingsövning som används för att synliggöra åsikter och tankar.

Beskriv en situation eller ställ en fråga som eleverna sedan får ta ställning till. Ge sedan tre olika alternativ samt ett fjärde alternativ som antingen är ett eget alternativ eller inget av de tre förslagen. Varje hörn i rummet representerar ett av alternativen. Detta kan man tydliggöra genom att numrera hörnen eller ge dem varsin färg.

Låt eleverna ta sin tid att välja. När alla har valt sitt hörn diskuterar man varför de valt just det alternativet, varför de inte valde något av de förelagda och vad de skulle föreslå istället. Här är det viktigt att låta flera röster komma till tals. Varför valde du ditt hörn? Skulle du valt något annat om... Diskutera och problematisera frågan och svaren.

Man kan också låta varje hörn tala sinsemellan om sitt val och sedan öppna upp för diskussion mellan hörnen. Om någon är ensam i ett hörn kan läraren samtala med den eleven.

Exempel på situationer och scenarier vi arbetat med:

När borde man få rösta?

- A: Som nu, vid 18 års ålder
- B: Vid 15
- C: Vid 12
- D: Inget av detta

Vem bestämmer hemma?

- A: Mamma eller pappa
- B: Familjen tillsammans
- C: Jag
- D: Inget av detta.

Följdfrågor: till grupp A, vilken förälder bestämmer mest? Finns det olika maktsfärer, t.ex. vem bestämmer över maten, när man ska komma hem, över pengarna osv.? Finns det en öppen och en dold makt och i så fall hur ser den ut?

Får du bestämma tillräckligt hemma?

- A: Ja.
- B: Nej.
- C: Delvis.
- D: Inget av detta.

Följdfrågor: Vad skulle du vilja bestämma över? Skulle du ta mer ansvar om du fick bestämma mer? Vad har ni ansvar över/för hemma? Vad skulle resten av familjen vinna på att du bestämde mer?

Får du bestämma tillräckligt i skolan?

- A: Ja.
- B: Nej.
- C: Delvis
- D: Inget av detta.

Följdfrågor: se ovan.

Scenario: En tjej i klassen är inte populär, hon är blyg och talar med svag pipig röst. Många tycker hon är töntig. På fransklektionen ska hon svara på en fråga, så fort hon öppnar munnen börjar några i klassen att – mycket svagt, men hörbart – göra små pipjud. Läraren verkar inte märka något. Vad gör du? Gå till det hörn du tycker stämmer bäst.

- A: Låtsas som ingenting.
- B: Skrattar åt alltihop.
- C: Säger till de som piper att de ska sluta.
- D: Inget av detta.

Övningen kan göras med fler och andra frågor och situationer. Det är också viktigt att förbereda följdfrågor. Anpassa frågorna till aktuella händelser både utanför och i skolan.

Gruppdiskussioner

Klassen får en fråga som de får diskutera i grupper och sedan redovisa. Diskutera vad de kommit fram till. Alternativt samtal i helklass.

Du har inte bara ansvar för vad du säger, utan också för vad du låter bli att säga

Martin Luther King

Diskutera detta citat, ge exempel från din och dina elevers vardag.

Vad betyder och innebär ordet ***civilkurage***

(kurage kommer från franskans cour= hjärta, att handla med hjärtat?!)

Diskutera detta ord, ge exempel från din och dina elevers vardag.

Vad betyder ordet ***demokrati*** och vad kommer det ifrån?

(I det gamla Grekland gällde det för alla fria män, alltså inte slavar och kvinnor.)

Vad betyder ***skendemokrati*** och kan du ge ett exempel, gärna något du själv upplevt.

Vilka och vem har makt, bland kompisar, i skolan, hemma i landet i världen.

Hur kan jag vända ett underläge?

Hur kan en kompis/anhörig hjälpa mig?

Har ansvar med makt att göra?

Vilket ansvar har jag när någon annan råkar illa ut?

När ska man gripa in i en mobbingsituation? Hur kan man gripa in?

Vad är makt?

Vad är vanmakt?

Vad/vem har DU makt över idag?

Vem har makt över dig?

Kan du komma på/berätta en situation där du haft makt/känt dig mäktig?

Kan du komma på en situation där du känt vanmakt?

Vad ger dig kraft?

Vad får dig att ge upp?

Vilka har makten i Sverige idag?

Vilka har makten i världen?

Vilka har makten i Stockholm?

Hur kan du påverka den makten?

Komplicera bilden genom att ställa fortsättningsfrågor. Finns det några andra än regeringen som har makt i Sverige idag? Vilka väljer regeringen?

Diskussion i hela gruppen

Varför ska ungdomar ha inflytande i samhället/familjen/världen?

Hur ska det gå till?

Skriv på tavlan och diskutera hur man kan påverka.

Påverkan

Be eleverna att på en lapp skriva något de skulle vilja ändra på. Stort eller smått spelar ingen roll. Det kan vara allt från något i närmiljön som t.ex. "Jag vill ha bättre skolmat" till något i världen som t.ex. "Jag vill att alla barn ska få gå i skolan". Be sedan eleverna läsa upp sina lappar för varandra. Ge dem sedan i uppgift att till nästa gång de ses ta med tre exempel på hur de – just nu - skulle kunna göra för att påverka eller förändra den sak de tagit upp. Be dem också att vara generösa och ge varandra tips om de har idéer på hur någon annan kan påverka sin fråga. Nästa gång ni ses går ni igenom svaren. Kanske har någon ytterligare tips till en kamrat på hur man kan påverka dens förslag? Kanske har ni fått syn på något som många tycker borde ändras i närmiljön? Är det några elever som faktiskt tänker genomföra sina förslag?

Viktigt är att inte värdera eller moralisera över förslagen. Att skaffa ett extrajobb och av det ge 100 kr i månaden till Rädda barnen kan var lika rätt som att skriva personliga brev till politiker. Däremot kan det vara intressant att problematisera och låta eleverna fundera över vilka förslag som kan ge vilka resultat och hur snabbt...

Skrivövningar

I vårt arbete har eleverna fått skrivuppgifter, det har varit korta skrivuppgifter där de får högst 15 minuter på sig att snabbt beskriva en situation. Det finns inga rätt eller fel skriv de associationer ni får oavsett om ni tycker att de är fåniga eller inte tillräckligt smarta.

Ämnen vi föreslagit har varit

- Beskriv en makt/vanmakt situation som du upplevt.
- Vad skulle du göra om du hade makten i världen i en dag
- Beskriv en makt eller vanmakts situation utifrån en bild (här har vi haft med oss en bunt med vykort som eleverna fått välja mellan. (bilderna har varit allt från julkort till abstrakta konstbilder)

FYSISKA ÖVNINGAR

Presentation och gest

En övning som vi brukar börja med, för att presentera oss och lära känna deltagarna.

Alla står i en cirkel, var och en säger sitt namn och gör en gest som indikerar makt. När alla visat varsin gest går vi varvet runt en gång till där var och en upprepar sin gest och alla repeterar gesten.

Man kan även göra samma övning med en gest för vanmakt. Man kan också välja att säga ett maktord istället för att presentera sig om alla känner varann.

Skulpturer

Eleverna delas upp i grupper med ca. 5 i varje till. Vi brukar dela in de genom att ge var och en en siffra där alla som har nr 1 är en grupp osv. Allt för att blanda grupperna.

Eleverna får gå iväg i ca. fem minuter och uppgiften är att de ska skapa en stillastående skulptur med sig själva som gestaltar makt. Här kan man välja att vara mer specifik t.ex. att det ska spegla en maktstruktur i hemmet, skolan, samhället eller världen, det kan också vara fruktbart att läsa upp ett specifikt exempel på en situation som de får skapa sin skulptur utifrån. Gå runt till grupperna under arbetet och hjälp till om det behövs.

Alla samlas och visar sina skulpturer, varje grupp får en applåd efter sin presentation. Fråga åskådarna vad de ser, stämmer det överens med skaparnas intention? Här kan man också "intervjua" olika delar av skulpturen, t.ex. den som precis är i begrepp att slå en annan person vad tänker och säger han eller hon. Det kan också vara fruktbart att byta roller t.ex. om det är en bild där en man slår en kvinna och man byter roller på dem så att flickan blir den som slår pojken, berättar den bilden något annat? Och i så fall vad beror det på? Det kan också vara bra att byta roller i skulpturen för att bryta upp elevernas inbördes hierarkier.

Flackande blick

Halva gruppen arbetar den andra halvan tittar på, sedan byter man.

Halvan som arbetar får i uppgift att gå runt i rummet hälften har stadig blick tittar rakt fram eller i ögonen på dem de möter. Den andra halvan av gruppen flackar med blicken och tittar endast hastigt på dem de möter. Diskutera dels hur det känns att flacka med blicken kontra ha stadig blick och dels vad åskådarna ser.

Vad berättar det ni ser vem har makt och vem har inte makt? Vem har hög respektive låg status? Och varför upplevs någon som flackar med blicken som osäker? Har det något med makt att göra? Här kan man också göra eleverna uppmärksamma på hur makthavare gör, hur använder de blicken och kroppsspråket?

Tips på material som anknyter till föreställningen eller som vi inspirerats och använt oss av inför föreställningen:

Film:

Var fick du luft ifrån?

En film om härskartekniker från UR, kan beställas från AV-centralen

De ofrivilliga

regi Ruben Östlund

Böcker:

Konsten att vara snäll

Stefan Einhorn

De fem härskarteknikerna

Berit Ås

Härskarteknik

Elaine Bergqvist

En komikers uppväxt

Jonas Gardell

Hon går genom tavlan ut ur bilden

Johanna Nilsson

Lyckad nedfrysning av herr Moro

red. Roy Andersson, Kalle Boman och István Borbás

Scener ur föreställningen som kan användas som utgångspunkt i flera av övningarna

FÖRÄLDERN

30/1 2010

Jag är så jävla arg! Jag blir galen! Jag fattar inte varför det blir så här! Jag tycker jag försöker också får jag bara ... skit tillbaka. Hon tror hon är någon sorts kung, att vi ska lyda hennes mista befallning. Sitta där och bli servad. Medan hon glori i i skärmen. Vad blir det för middag? Blä, vad äckligt. Varför finns det ingen oboy? Vi är för faan inget hotell. Vi är en familj. Alltså, jag hade verkligen ansträngt mig! Smet tidigare från jobbet för att köpa hennes favoritefterrätt till och med... ett slags speciella biskvier, med en mörk chokladsträng i, de är svåra att få tag i men jag vet ett stä... ja, i alla fall, hon har älskat dem sen hon var liten och jag ville göra mig för, göra det fint... Det var så länge sen vi pratades vid. Hur som helst, vi har bestämt att vi ska ha myskväll, bara hon och jag eftersom de andra är på träningsläger. Hon skulle röja undan och så skulle vi... Och när jag kommer hem så är det kaos. Kläderna släppta rakt ner i hallen, smulor överallt och... Men jag biter ihop, jag vill ju att det ska vara bra. Frågar med mjuk röst om hon kan städa efter sig. Men hon bara

muttrar in i skärmen. Jag säger att vi kan fixa middagen ihop, så där som vi brukade... Hon bara fräser att hon inte har tid och förresten kommer Maria över snart. Och då. Ja. Jag exploderar. Jag blir så förbannad. Jag känner mig så ... himla... maktlös. Och jag skriker att hon är en lat jävla unge och när hon försöker säga något säger jag åt henne att håll käft. För jag blir så provocerad. Jag skriker att jag har god lust att klippa till henne. Och jag vet att det är fel, jag får inte säga så, men jag kan inte sluta. Och till slut ruser hon ut... Och... När hon var liten brukade vi laga middag ihop. Vi hade det mysigt. Skrattade och busade. Och... hon stod där på pallen bredvid spisen och gosade in sig i mig och berättade om vad hon gjort och vad hon tänkte på... små saker.... och stora... och nu... Nu vet jag inte vem hon är. Jag vet inte vem hon är längre. Fy faan vilken dålig förälder jag är. Fy faan.

DAGBOK

28/5 1980

Jag hatar henne! Mamma alltså. Hon är som en kung, man måste lyda hennes minsta befallning annars blir hon förbannad och storskäller. Då hon ber om något är det en befallning. Ååhhh! Jag blir så trött på henne. Hon bara gnatar och tjarar och håller på. Om vi grälar och jag börjar grina så säger hon: Sluta böla! Du får inte grina! Ofta hotar hon också med att slåss, men hon gör det rätt sällan. Ibland säger hon så här också när vi grälar: Käfta inte emot! Nu är du tyst! JAG HAR VÄL RÄTT ATT SÄGA VAD JAG TYCKER FÖR I HELV.....! Det är ett fritt land vi lever i. Jag hatar henne! Åtminstone just nu.

INTE MITT ANSVAR 1

A: *sniffar* Det luktar illa här!

B: Gör det?

A: *sniffar* Men vad är det? *sniffar* Har du någon ny parfym på dig?

B: Eh, ja, eh, kanske det...

A: Jo. Det har du. Men alltså. Du får ju tänka lite på dina medmänniskor.

C in.

A: Det här är ingen nattklubb.

B: Förlåt. Är det för mycket?

A: *mycket vänligt* För mycket? En aning. Och... jag säger bara det här för ditt eget bästa ...det luktar faktiskt illa. Du är ju rar men du har ju ingen smak. Kan du inte ta hjälp av någon?

B: Va?

A: Ja. Du får ju anstränga dig lite för att passa in. Först en sån utstyrsel och sen den lukten. Du måste ju förstå att det går ju inte. Va? Vem har valt dina kläder? Din mormorsmor eller?

B: Men...

A: Du måste ju tänka på hur du går ut. Det blir ju pinsamt för oss alla här.

B: Eh, jag går och tvättar av mig...

A: Bra. Också köper du lite nya kläder.

A och B ut. En mikrofon sänks ned från luften. Vi hör en röst. Gud eller media?

R: *till C* Varför gör du inget?

C: Vadå?

R: Varför gör du inget?

C: Vadå? Men... Det är väl inte mitt ansvar. Det är väl inte mitt problem. *går*

INTE MITT ANSVAR 2

B har bakat chokladtårta. Bjuder publiken.

B: Fika!

A: Jaha. Då ska vi se vad det är till fika idag. Nämen, så gott! Chokladtårta.

B: Ja, varsågod.

A: Men du... Vill du inte ha lite tårta i ansiktet?

B: Eh, vad menar du?

A: Nej, jag bara skoja.

B: Bra.

A: Jo, men i alla fall... vill du inte ha lite tårta i ansiktet? Det är så skönt och bra för hyn!

B: Men...eh... *skrattar nervöst ...sluta...*

C kommer in, tar en bit tårta och sätter sig en bit bort på scen och låter sig väl smaka.

A: Joho, det vill du. Du vill ha tårta i ansiktet, det vill du! Nu kommer den!

A jagar skrattande B och trycker tårtan i ansiktet på B

B: Eh.. nej...

A: Nämen, förlåt! Jag kunde bara inte låta bli. Förlåt, förlåt! *skrattar* Nämen, förlåt, men det ser faktiskt ut som du har bajs i hela ansiktet hahaaaaahaa, Bajs Nisse haha Bajs Nisse! BajsNisse! Hörni, kom kolla X har bajs i hela ansiktet.

B: Det här är inte roligt.

A: Men jag skojar ju bara. Förlåt då. Men herregud. Bajs nisse Hihhi.

B springer ut. A efter.

A: Men förlåt. Jag menar inget illa. Bajs nisse, bajsnisse.

En mikrofon sänks ned från luften. Vi hör en röst. Gud eller media?

R: *till C* Varför gör du inget?

C: Vadå?

R: Varför gör du inget?

C. Vadå? Men... Det är väl inte mitt ansvar. Det är väl inte mitt problem. *gå*

INTE MITT ANSVAR 3

B står och plockar i fika rummet. A in.

A: Fy fan. Vad det är skitigt här. Och det luktar illa. är du döv eller nåt?

B: Eh... nä....

A: Jag sa åt dig att sluta med den där parfymen.

B: Men jag har ingen parfym på mig...

A: Inte? men du stinker. Och du har inte tagit tag i kläderna heller! Vad är det du inte fattar? Du representerar oss. Hör du det. Och då får du se till att anpassa dig.

B. Alltså... jag frågade och man får ha vilka kläder man vill...

A: Håll käften! Du ska inte fråga något din lilla sladdertacka. Du ska bara skärpa dig. Och torka upp den där chokladen! Hör du vad jag säger!

A tar tag i Bs huvud och trycker ner det mot golvet.

B: Vad gör du? Släpp mig, det är förbjudet att...

A: Håll käften sa jag! Käften! Käften! Käften! *sparkar, stryper, sticker B*

B. Hjälp, hjälp, polis...

A: Håll kääääft!

B dör. A ut.

En mikrofon sänks ned från luften. Vi hör en röst. Gud eller media?

R: *till C* Varför gjorde du inget?

C: Vadå?

R: Varför gjorde du inget?

C. Vadå? Men... Det är väl inte mitt ansvar! Det är väl inte mitt problem! Men! Vad skulle jag ha gjort då? Vad skulle jag ha gjort????